

Ποια είναι η κουλτούρα του τεχνικού πολιτισμού

Γράφει ο: Κωνσταντίνος Τσουκαλάς

Ποτέ πριν δεν ίσχυε, σε τέτοια έκταση, η ενόραση του Ρίλκε ότι «εκείνο που επ-έρχεται προηγείται πάντοτε, και σε τέτοιο βαθμό, εκείνων που σκεφτόμαστε και επιδιώκουμε, ώστε δεν είναι ποτέ δυνατόν να τα αγγίξουμε ούτε να τα γνωρίσουμε πραγματικά». Όλο και περισσότερο, το παρόν φαίνεται να συγκροτείται ως συνάρτηση πολλαπλών και ανεξέλεγκτων διαδικασιών και δυνάμεων που εκφεύγουν από όλες τις λέξεις και κατηγορίες μέσα από τις οποίες συνηθίσαμε να προσδίδουμε νόημα στον κόσμο. Και γι' αυτό ίσως δεν μπορούμε πια να αναπαριστάνουμε τον κόσμο αυτόν ούτε ως συνέχεια μιας άρτια περιχαρακωμένης κοινωνικής φαντασίωσης ούτε ως συγκροτημένο σφαιρικό σχέδιο μιας υπό εξέλιξη δεδομένης, οικείας και ελέγξιμης «κατάστασης». Για εμάς, το παρόν εμφανίζεται πλέον ως κατ' εξοχήν εξωγενές και απροσδιόριστο: επ-έρχεται και ενσκήπτει συνεχώς και τα περιλαμβάνει εκ προοιμίου όλα, απαλλάσσοντάς μας έτσι από την ανάγκη να σκεφτούμε τον απομαγικοποιημένο κόσμο ως προσπελάσιμο και ολοκληρωμένο σύστημα.

Ως άνθρωποι της εποχής μας, είμαστε λοιπόν οι άνθρωποι όλων των εποχών, όλων των κλιμάτων και όλων των κλιματισμών. Ως άνθρωποι της εποχής μας, καλούμαστε να υπάρχουμε ως τα πάντα: είμαστε ταυτόχρονα το άθροισμα, το υπόλοιπο και το γινόμενο αιωρούμενων ψηγμάτων που συγκρούονται και συμπλέκονται μεταξύ τους με τρόπους που δεν χρειάζεται πια να ανάγονται σε μια ενιαία και διαγνώσιμη λογική. Ως άνθρωποι της εποχής μας, αποδεχόμαστε και οικειοποιούμαστε όλες τις ασυνέχειες, όλες τις ασυνέπειες και όλα τα τυχαία γεγονότα που οροθετούν την προκειμένη ζωή μας.

Κατ' ανάγκη λοιπόν έτσι και εκ-παιδευόμαστε να γινόμαστε αυτό που καλούμαστε να είμαστε: πριν από οτιδήποτε άλλο, πρέπει να διδαχθούμε πώς να οικειοποιούμαστε και να απολαμβάνουμε έναν κατακερματισμένο κόσμο που η τάξη του έγκειται στην ανοικτή και εξωγενή αταξία της απροσδιοριστίας. Θα κληθούμε να μαθητεύσουμε στα παίγνια των επιμόνων θεσμών που δεν πιστεύουν πια στις ονομαστικές λειτουργίες τους, και να αποκτήσουμε τα εφόδια που θα μας καταστήσουν εναργέστερους μπροστά στη μη αναγνωσιμότητα των αιτιακών ακολουθιών. Η επ-ερχόμενη αταξία δεν μπορεί λοιπόν πια να αντιμετωπίζεται με την αλήστου μνήμης χαρούμενη γνώση και σιδηρά πνευματική πειθαρχία

που της άρμοζε. Από την άποψη αυτή, η διάχυτη υπερ-πληροφόρηση είναι ισοδύναμη με μιαν εγγενή φανταστική υπο-πληροφόρηση. Το παίγνιο με το χάος απαιτεί τον εθισμό στο αέναο παιχνίδι της πιθανολόγησης εξωθώντας τους παίκτες προς τον γνωσιακό σχετικισμό και στο στρατηγικό στοίχημα με τον πραγματισμό της αβεβαιότητας. Η αυτόκεντρη παραδοσιακή παιδεία που στηριζόταν στις υπερβατικές αλήθειες και στη θετικιστική ελεγκσιμότητα των πάντων δεν μπορεί λοιπόν να λειτουργεί πια παρά μόνον ως ανακουφιστική επίφαση μιας κοινωνικοποίησης που δεν γνωρίζει πια το ακριβές αντικείμενό της.

Δεν μαθαίνουμε πια λοιπόν μόνο να είμαστε τύποις εγγράμματοι, να διαβάζουμε με ευλάβεια ή να απορρίπτουμε με ασέβεια τους κατεστημένους κώδικες, να γνωρίζουμε τις αμετακίνητες «αρχές» που διέπουν την κοινωνία μας και να εξοικειωνόμαστε με τις τρέχουσες αξίες και ιδέες. Για να μετάσχουμε στη ρευστή *universality* της εποχής μας, καλούμαστε επίσης να χειριζόμαστε με άνεση το επερχόμενο απρόβλεπτο, να καλλιεργούμε το νέο, να φετιχοποιούμε το ευέλικτο. Οφείλουμε να κατακτούμε τις υπό συνεχή αναθεώρηση γλώσσες των Η/Υ, και των δια-, υπερ-, και παρα-δικτύων, να κυβερνούμε αυτοκίνητο, ταχύπλοο, ιστιοσανίδα και ό,τι άλλο ήθελεν προκύψει, να καλλιεργούμε συστηματικά τη σωματική μας ρώμη και άλκη, να παίζουμε με το εφήμερο φαίνεσθαι, να στροβιλιζόμαστε σε όλους τους δυνατούς ιλίγγους, να απολαμβάνουμε το στοίχημα, το αβέβαιο και τον κίνδυνο.

Ένας συνεπής όμως μετα-πολιτισμός της ευελιξίας προσκρούει στην ευελιξία και ολισθηρότητα των κινούμενων αντικειμένων του. Ίσως γι' αυτό ακριβώς, εγκαλούμαστε ταυτόχρονα να μετέχουμε ενός φετιχοποιημένου «παλαιο-πολιτισμού» που δεν αντιστοιχεί πια στα κυρίαρχα παίγνια της εποχής: διδασκόμαστε ότι οφείλουμε παρ' όλα αυτά να παρακολουθούμε συναυλίες, χοροδράματα και μελοδράματα, να θεραπεύουμε τη φιλοσοφία και την ποίηση -, ή και να θεραπευόμαστε μέσα απ' αυτές -, να νιώθουμε ιερό ρίγος μπροστά στη μεγάλη τέχνη, και επ' ευκαιρία να στοχαζόμαστε για το καθημερινό και για το υπερβατικό. Για να είμαστε «πλήρεις πολίτες» της ανατέλλουσας άγνωστης και άθεης πόλης, πιεζόμαστε λοιπόν να προβαίνουμε συνεχώς σε αδύνατες συνθέσεις ανάμεσα στο εφήμερο και το πάγιο, ανάμεσα στο χρήσιμο και το άχρηστο, ανάμεσα στο χυδαίο και το υψιπετές, ανάμεσα στο αναγκαίο και το τυχαίο. Και κυρίως πιεζόμαστε να θρυμματίζουμε τη βούλησή μας και τον χρόνο μας, να αναπροσαρμόζουμε συνεχώς τις προτεραιότητές μας, να ανοιγόμαστε στον κόσμο ως επιτελικοί χειριστές ενός διαρκούς ενεργειακού «ζάπινγκ».

Η διά βίου εκπαίδευση

Η πανταχού παρούσα συνταγή της «διά βίου εκπαίδευσης» δεν είναι λοιπόν τυχαία και δεν εξαντλείται στη προφανή εργασιακή και παραγωγιστική της χρησιμότητα: απηχεί μια πολύ ευρύτερη αντίληψη για την ανάγκη μιας ευέλικτης και αενάως προσαρμοζόμενης «διά βίου παιδείας», ή «διά βίου μαθητείας», μιας ατέλειωτης διαδικασίας κοινωνικοποίησης, η οποία δεν αναφέρεται μόνο στις προδιαγραφές του επαγγέλματος και της απασχόλησης, αλλά παραπέμπει επί πλέον στην ανάγκη συνεχούς και αβέβαιης πολιτιστικής «προσαρμογής» του ατόμου στα αιωρούμενα εναύσματα του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος και των βιοτικών συρμών. Εφεξής, οφείλουμε να είμαστε σε θέση να μεταπηδούμε με απροκατάληπτη άνεση ανάμεσα σε όλους τους διαθέσιμους «κόσμους», να προβληματιζόμαστε για το κινούμενο life style που επιλέγουμε, να διαπραγματευόμαστε σκληρά τα μεταβαλλόμενα προσ-όντα μας στη μεταβαλλόμενη αγορά, να αναδιατυπώνουμε ανενδοίαστα τα βιογραφικά μας σημειώματα, κατά τις περιστάσεις, να είμαστε «ανοικτοί» στην εναλλαγή όλων των εμπειριών και στην απόλαυση όλων των πειραματισμών, από το πρωτοποριακό θέατρο και την πρωτοποριακή εντύπο ως την πρωτοποριακή επιβιοτική πρακτική. Το νέο πολιτιστικό ιδεώδες που παγιώνεται σε πλανητικό επίπεδο εδράζεται στην αφετηριακή παραδοχή ότι όλες οι μορφές και δραστηριότητες του σύγχρονου πολιτισμού, παρελθούσες, παρούσες και μέλλουσες, πρέπει να είναι εξ ίσου προσπελάσιμες, κατακτήσιμες και αξιοποιήσιμες, και ότι κατ' επέκτασιν οι μορφές αυτές είναι εξ ορισμού αξιακά ισότιμες, υπαλλακτικές και δυνάμει αθροιστικές. Η μετανεωτερική ελευθερία του ανθρώπου επιβάλλει στο καταναγκαστικά ευέλικτο άτομο να επιλέγει συνεχώς ανάμεσα σε όλες τις μορφές δραστηριότητας και όλα τα αγαθά που εμφανίζονται στην αγορά δίχως καμιά ιεράρχηση. Νους υγιής, λοιπόν, εν σώματι υγιεί, όπου όμως τόσο ο νους όσο και το σώμα καλούνται ως εξωραϊσμένες και «ανοικτές» πόρνες να ανέχονται όλα τα νοητά μοσχεύματα.

Οι εξελίξεις αυτές είναι σωρευτικές, οικουμενικές και ίσως αναπότρεπτες. Και συνδέονται ανάμεσα στα άλλα με την οριστική αποδέσμευση των κανόνων, των προτύπων και των κωδίκων συμπεριφοράς από τις περιχαρακωμένες και αξιακά «κλειστές» εθνικές πολιτιστικές υποστασιώσεις που σημάδεψαν τα χαρούμενα και επηρμένα ιδεώδη της ευρωπαϊκής παιδείας. Πράγματι, μολονότι η λεγόμενη παγκοσμιοποίηση δεν συνεπέφερε κατά κανέναν τρόπο το τέλος των ανταγωνισμών και συγκρούσεων ανάμεσα στις οργανωμένες εξουσίες, σήμανε την οριστική έκλειψη των αυτοφυών και αυτοαναπαραγόμενων «πολιτισμών». Είναι γεγονός ότι η επιβεβλημένη από τα πράγματα οικουμενικότητα των πολιτιστικών πρακτικών δεν ήταν

δυνατόν να επιτευχθεί δίχως να προηγηθεί η αξιακή τους ισοπέδωση, δηλαδή η υποταγή τους στις ουδέτερες απαιτήσεις της ευέλικτης προσαρμογής στις υποδείξεις των περιστάσεων. Από την άποψη αυτή, το τελευταίο άρθρο του Τάκη Κονδύλη στο «Βήμα» της 19^{ης} Ιουλίου, ήταν πολλαπλά αποκαλυπτικό: από τη στιγμή που κυριάρχησε παγκοσμίως η λεγόμενη «μαζική κουλτούρα», η οποία καλείται να αγκαλιάσει όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής, η «παραδοσιακή» παιδεία αναγκάζεται να παραιτηθεί από τον αυστηρό κανονιστικό χαρακτήρα της ως δεδομένου, αναμφισβήτητου και αναντικατάστατου «ποιοτικού» βιοτικού ιδανικού. Και έτσι, ταυτόχρονα, παραιτείται από τον μείζονα μύθο που διέτρεχε όλες τις ως τώρα κοινωνίες: τον μύθο της εξ ορισμού «πίστης», άρα και «μη-ευέλικτης» αναπαραγωγής των «αυθεντικών» αξιακών προϋποθέσεων που «πρέπει» να διέπουν το συγκεκριμένο «ευ συζήν». Εφεξής, μαζί με τον κόσμο, καλούμαστε και εμείς να αλλάζουμε συνεχώς όχι μόνο τις επιβιοτικές μας στρατηγικές, αλλά και τα πολιτιστικά πρόσωπα και προσωπεία μας. Αυτό που ως τώρα ονομάζαμε «παιδεία» δεν μπορεί πια καν να υπάρξει: ο έξωθεν επ-ερχόμενος χαοτικός κόσμος την προσπερνά, την ψιμυθιώνει, την εξουθενώνει και ουσιαστικά την ακυρώνει προτού καν είναι δυνατόν να αποκρυσταλλωθεί σε πάγια συγκροτημένους, αξιόπιστους και καταληπτούς κώδικες.

Η τομή λοιπόν σε σχέση και με το πρόσφατο ακόμη παρελθόν είναι καίρια. Αντίθετα με τον κλασικής παιδείας στοχαστή, ο οποίος είχε εκπαιδευθεί στο να αναπτύσσει τη συγκροτημένη προσωπικότητά του μέσα από την επίπονη επεξεργασία σταθερών ιδεών που προϋπέθεταν την αξιακή πρωτοκαθεδρία της αλήθειας και της γνώσης, ο κατ' ανάγκην αντι-στοχαστικός εν τη ευελιξία του homo universalis της εποχής μας συγκροτεί την προσωπικότητά του μέσα από τη σώρευση και σύνθεση τυχαίων και εναλλασσομένων πρακτικών, εμπειριών, τακτικών ελιγμών και απολαύσεων, οι οποίες ούτε ανάγονται ούτε χρειάζεται να παραπέμπουν σε ένα σύστημα ιδεών. Η αποστασιοποιημένη εκλεκτικότητα και ειρωνεία του λεγόμενου μεταμοντέρνου αντιστοιχεί σε μια εποχή όπου δεν μένει όρθια καμιά από όλες τις πολιτιστικές βεβαιότητες που είχαν κωδικοποιηθεί στα πλαίσια των κλειστών κοινωνικών υποσυνόλων της περασμένης γενιάς. Εκ πρώτης τουλάχιστον όψεως, η εσωστρεφής σοβαρότητα και η αισιόδοξη σοβαροφάνεια αντικαθίστανται με την εξωστρεφή ελαφρότητα και την απαισιόδοξη ελαφροφάνεια.

Τα οικουμενικά δορυφορικά πρότυπα

Και ακριβώς στο σημείο αυτό εντοπίζεται η τρέχουσα αντιφατική μετασημασιολόγηση των νοημάτων της παιδείας και του πολιτισμού. Πράγματι, οποιαδήποτε εκπαιδευτική διαδικασία δεν μπορεί παρά να αντιστοιχεί εξ αντικειμένου στα δεδομένα της δικής της εποχής. Στα χρόνια μας, όμως, καμιά «κοινωνία» δεν μπορεί πια να βαυκαλίζεται ότι έχει τη δυνατότητα να «επιλέγει» συλλογικά τους τρόπους με τους οποίους τα μέλη της θα «πρέπει» να εργάζονται, να ανταγωνίζονται μεταξύ τους, να καταναλίσκουν, να επικοινωνούν, να ιεραρχούνται, να καταξιώνονται, να αναπαράγουν τις κανονιστικές προϋποθέσεις της συμβίωσής τους και να γίνονται «καλύτεροι». Οι αξίες, οι απολαύσεις και οι μορφές αναψυχής διαμορφώνονται πια έξωθεν, σύμφωνα με τα «ουδέτερα» οικουμενικά δορυφορικά πρότυπα που καλλιεργούνται από τα ΜΜΕ. Ακόμη λοιπόν και η θεμελιώδης έννοια μιας δεδομένης και χωροθετημένης «κοινωνίας», που, έστω εν δυνάμει, επιθυμεί να αυτοπροσδιορίζεται πολιτικά και πολιτιστικά είναι πλέον παρωχημένη, ή τουλάχιστον αναχρονιστική.

Υπό τους όρους αυτούς, οι όροι του προβληματισμού για την παιδεία έχουν μετατοπισθεί, και μάλιστα αποφασιστικά. Η τρέχουσα και διαρκώς επανερχόμενη συζήτηση γύρω από το κατά πόσον «προδίδουμε» ή όχι την ευρωπαϊκή και την εθνική μας παράδοση, κατασκευάζοντας νέες γενιές δίχως παιδεία, δίχως αρχές και δίχως πρόσβαση στο αληθές, στο αγαθό και στο ωραίο, είναι πλέον απολύτως ανεδαφική και αφελής. Οι αξίες αυτές πράγματι προϋποθέτουν μια σαφώς περιγεγραμμένη κοινότητα χάριν της οποίας και στο πλαίσιο της οποίας οι άνθρωποι καλούνται να συμμορφωθούν, να κοπιάσουν και να βελτιωθούν. Εκείνο όμως ακριβώς που αρχίζει να εκλείπει είναι η φαντασίωση μιας οποιασδήποτε συνειδητά αυτοθεσπιζόμενης αλληλέγγυα συμ-μορφούμενης κοινότητας. Τις νέες γενιές δεν καλείται πλέον να «κατασκευάσει» το «αυτόνομο» εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα, δηλαδή μια πολιτεία που έχει συνείδηση της ιδιαίτερης και φορτισμένης πολιτιστικής «αποστολής» της, αλλά οι ανεξέλεγκτες υλικές μορφές μιας μαζικής κουλτούρας που έχουν ήδη κατακλύσει την καθημερινότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Μιας κουλτούρας, η οικουμενική ομοιομορφία της οποίας έγκειται ακριβώς στην αναγκαστική προσαρμογή της στα ευέλικτα και κινούμενα διεθνή πρότυπα και που, γι' αυτό ακριβώς τον λόγο, απομακρύνεται ολένα και περισσότερο από οποιαδήποτε κριτήρια αξιολόγησης, ιεράρχησης και νοηματικής υπέρβασης της φαινομένης πραγματικότητας. Μιας κουλτούρας, που δεν υποβάλλει συνεπώς πια τους ανθρώπους σε κανόνες άλλους από εκείνους που αναφέρονται στην «βελτιστοποίηση» της λειτουργίας των κατακερματισμένων οργανωμένων παραγωγικών συστημάτων.

Έτσι, φαίνεται να κατέρρευσε το αυτάρεσκο και αυτόκεντρο πρότυπο ενός ευρωπαϊκού πολιτισμού, ο οποίος συγκροτήθηκε μέσα από την πίστη του στις αμετάθετες αξίες της ατομικής πειθαρχίας, της ατομικής αρετής, της ατομικής παιδείας και της ατομικής ευθύνης. Και μαζί με τη πίστη στην κοινότητα και στην αλήθεια, ο κόσμος έχασε και τη δυνατότητα να ζωογονείται μέσα από τις αυταπάτες του. Η «απουσία» υπέρτερων κανονιστικών βεβαιοτήτων, η «απουσία της αιωνιότητας», η απουσία του υπερβατικού λόγου θα αντισταθμισθούν με την πανταχού παρούσα ασφυκτική «παρουσία της πραγματικότητας», δηλαδή ενός παρ-όντος για το οποίο κανένας δεν μπορεί να έχει ούτε έλεγχο ούτε άποψη ούτε ευθύνη. Τόσο από την άποψη της μορφής όσο και από την άποψη του περιεχομένου της, η τρέχουσα παιδεία καλείται λοιπόν να προσαρμοσθεί εκούσα άκουσα στις επιταγές αυτής της ψηφιδωτής «πραγματικότητας», η οποία δεν χρειάζεται πια να εμφανίζεται ως αντικείμενο αναζήτησης, κριτικής ή αναθεώρησης, αλλά απλώς «δίδεται» ως στρατηγικό αντικείμενο οικειοποίησης, χειρισμού και απόλαυσης. Με αποτέλεσμα, τα αιτήματα για ατομική υπέρβαση και τελείωση μέσα από την εκπαίδευση και την πνευματική πειθαρχία να μην μπορεί πλέον να είναι οι κύριοι και δεδηλωμένοι αυτοσκοποί των επίσημων διαδικασιών κοινωνικοποίησης. Ακόμη και αν επιβιώνουν, οι ατομικές αναζητήσεις της γνώσης και της αλήθειας αποτελούν πολυτελείς και συχνά αντिलειτουργικές παραχωρήσεις σε μια «παράδοση» που μολονότι παριστάνουμε ότι την σεβόμαστε, δεν μπορούμε πια να την παίρνουμε στα σοβαρά.

Οι εναλλακτικές πρακτικές

Το να μιλάμε για συγκροτημένη παιδεία και εκπαίδευση στην πλανητική εποχή είναι λοιπόν στρουθοκαμηλισμός. Οι καταγγελίες, θρηνωδίες ή ελεγείες, για τη χαμένη αθωότητα της παιδείας, της ουδέτερης γνώσης και της παράδοσης, απλώς συσκοτίζουν το πρόβλημα. Ακόμη και όταν δεν εκφράζουν έναν ενσυνείδητο οπισθοδρομικό σκοταδισμό, τα διάφορα *finis Graeciae*, *finis civilisationis* και *finis traditionis* απηχούν απλώς τη νοσταλγία μιας οριστικά παρωχημένης εποχής, όπου οι διάφορες κοινωνίες μπορούσαν ατιμώρητα να ομφαλοσκοπούν στο όνομα του Herder ή του Κοσμά του Αιτωλού για την αναπαρακτέα «ουσία» του ανεπανάληπτου πολιτισμού τους. Η επαγγελία της επιστροφής στην αγνή και άμωμη χώρα των προγόνων μας είναι στην καλύτερη περίπτωση χονδροειδές ψεύδος. Η εποχή του οικουμενικού τεχνικού πολιτισμού, των εμπορευματοποιημένων θεαμάτων και του

ουδέτερου παραγωγιστικού ιδεώδους δεν μπορεί παρά να αναπτύξει τις δικές της ιδιαίτερες, ετερόκλητες και εναλλακτικές πολιτιστικές πρακτικές.

Ως κριτικά ειρωνικός φεμινιστής, ο Walter Benjamin παρατηρούσε ότι «δεν μπορούμε να έχουμε την εμπειρία ενός πολιτισμού της γυναίκας, όπως ακριβώς αγνοούμε παντελώς ποια είναι η κουλτούρα του παιδιού». Με την ίδια έννοια, δεν μπορούμε κατά κανέναν τρόπο να ξέρουμε ποια είναι και ποια θα είναι η «κουλτούρα του επερχόμενου τεχνικού πολιτισμού». Γνωρίζουμε μόνο τα δειλά και βεβαρημένα προανακρούσματά της, όταν παρατηρούμε ότι ανάμεσα στην Επίδαυρο, το Μουντιάλ και τη Φόρμουλα 1, ανάμεσα στον Γκαίτε και τους Η/Υ δεν μπορεί να υπάρξουν πλέον κοινά αποδεκτές αξιακές ιεραρχήσεις. Καγχάζουμε διαπιστώνοντας ότι τα διάφορα εκπαιδευτικά περιεχόμενα και οι διάφορες πολιτιστικές «εκδηλώσεις» ανταγωνίζονται απλώς μεταξύ τους για παρουσία, δημοσιότητα και πόρους προωθώντας και πουλώντας με το ίδιο ακριβώς know-how τα κατ' επίφαση διαφορεικά, αλλά σε τελική ανάλυση ταυτόσημα συμβολικά τους εμπορεύματα. Αποστασιοποιούμαστε ή απελπιζόμαστε, όταν βλέπουμε ότι όλες οι πολιτιστικές και εκπαιδευτικές πολιτικές υποχρεώνονται να ακολουθούν υπάκουα τις επιλογές των αδυσώπητων πραγματικοτήτων που ξεπερνούν την πολιτική βούληση. Και προβληματιζόμαστε που οι πολιτείες καλούνται να τετραγωνίσουν κύκλους και ελλείψεις παρέχοντας ταυτόχρονα «πολιτισμό», ιδέες, εφόδια, άρτον, θεάματα και ευελιξία. Πολύ περισσότερο που στην προβολή τους, έστω και εάν δεν φαίνονται ιδιαίτερα χαρούμενες, η νέα κουλτούρα και γνώση που ανατέλλουν παραμένουν άγνωστες και εγγενώς παιγνιώδεις. Κανένας, και λιγότερο από όλους η τεχνολογία, δεν γνωρίζει τα άτακτα και άσωτα τέκνα του, κυρίως όταν τα τέκνα αυτά είναι «φυσικά».

Ο κ. Κωνσταντίνος Τσουκαλάς είναι καθηγητής της Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Δημοσιευμένο στις 30 Αυγούστου 1998 στο Βήμα